

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHURARU (P3)

LARA 2013

MEMORANDAMU

MARAGA: 100

Memorandamu uyu u na masiatari a 12.

KHETHEKANYO YA A: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA MAANEA (50)

KUMAKELE: NV = 30

LTS = 15

T = 5

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80-100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha ntha 70-79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60-69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50-59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40-49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30-39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0-29%
	<u>24-30</u>	<u>21-23½</u>	<u>18-20½</u>	<u>15-17½</u>	<u>12-14½</u>	<u>9-11½</u>	<u>0-8½</u>
ZWI RE NGOMU NA VHUPULANI (NV) (MARAGA: 30)	-Zwi re ngomu ndi zwa mathakheni, nahone zwa vhusiki ha nthesa. - Mihumbulo i a tokonya nahone yo vhivva. - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea a si na vhukhakhi na khathihi, a kumedzeaho.	- Zwi re ngomu ndi zwa mathakheni nahone ndi zwa vhusiki ha nthā. . Mihumbulo ndi ya nthā nahone i a takadza - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea o lundwaho tshidele, nahone a kumedzeaho.	-Zwi re ngomu ndi zwi pfalaho, zwo di farana. - Mihumbulo ndi i takadzaho, i a tendisea. - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea avhudi, a kumedzeaho	-Zwi re ngomu ndi zwo teaho, nahone zwo farana lwo linganelaho. -Mihumbulo i takadzaho i re na vhusiki vhu fushaho. - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea a fushaho, nahone a kumedzeaho.	- Zwi re ngomu zwo di linganela sa zwenezwo, hu na mavhaka a xedzaho vhutamani. -Mihumbulo kanzhi ndi yo teaho, fhedzi vhusiki ho tahedzwa. - U pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza maanea a ndinganelo, o lunzhedzeaho lwo linganelaho nahone a kumedzeaho.	-Zwi re ngomu zwiñwe a zwiho khagala, a zwo ngo farana. -Mihumbulo yo sekena, hunzhi i sokou dovholola. -A zwo ngo swikelela u vha kha Luambo lwa Hayani, naho zwo di pulanwa/hu na mvetomveto. -Maanea ha ngo bveledzwa nga ndila i kumedzeaho.	- Zwi re ngomu a zwo ngo lulama na luthihi, a zwo ngo lunzhedzana. -Mihumbulo yo tapanyedzwa, yo sokou dovhololwa. - U pulana na/kana mvetomveto a zwi fushi, kana a zwiho. -Maanea aya ha nekedzei/kumedzei.
	<u>12-15</u>	<u>10½-11½</u>	<u>9-10</u>	<u>7½-8½</u>	<u>6-7</u>	<u>4½-5½</u>	<u>0-4</u>
LUAMBO, TSHITAILA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 15)	-U sumbedza vhudzivha ho godombelaho ha ndeme ya luambo. -Luambo, zwiga zwa u vhala zwo shumiswa zwone- zwone. -U shumisa luambo	- U sumbedza vhudzivha ho dziaho ha ndeme ya luambo. -Luambo, zwiga zwa u vhala zwo shumiswa hu si na vhukhakhi , u kona u shumisa luambo lwa kuambele/maambele.	-Hu na vhutanzi ha vhudzivha ha luambo. - Luambo na zwiga zwa u vhala hunzhi a zwi na vhukhakhi . - Munanguludzo wa maipfi wo tea	-Hunwe u vhonala ha vhudzivha ha luambo zwi hone. -Luambo ndi lwa misi, zwiga zwo shumiswa lu fushaho. - Munanguludzo wa maipfi u a fusha.	-Vhudzivha ha luambo ho sekene. -Luambo a lwo ngo vhivva, na zwiga zwa u vhala hunwe a zwo ngo shumiswa nga ndila yone . -Munanguludzo wa	-Luambo na zwiga zwa u vhala zwo khakhea. -Munanguludzo wa maipfi wo shaedzwa. - Tshitaela, thounu na redzhisitara a zwo ngo tea.	- Luambo na zwiga zwa u vhala zwo khakhea tshothē. - Munanguludzo wa maipfi a wo ngo tea na luthihi. - Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo liana tshothē. - Ho

Vhuphe ha khandiso iyi ho vhaledzwa

Iyani kha siatari li tevhelaho

	lwa nthesa lwa kuambele/maambele . -Munanguludzo u sa vhambedzwiho/wa nthesa wa maipfi, zwo vhibva vhukuma. -Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo tea tshotho the thoho ya mafhungo. -A hu na vhukhakhi na vhuthihi nga murahu ha u sedzuluswa na u vhalululwa ha mushumo.	-Munanguludzo wa maipfi wo vanganywa lwa vhusiki. -Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo tea thoho ya mafhungo. -Hunzhi a hu na vhukhakhi nga murahu ha u sedzuluswa na u vhalululwa ha mushumo.	tshibveledzwa. - Tshitaela, thounu na redzhisitara zwo tea thoho ya mafhungo. - Kanzhi a hu na vhukhakhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.	- Tshitaela, thounu na redzhisitara nga u angaredza zwi di anana na thodea dza thoho ya mafhungo. - Hu di vha na vhukhakhi vhu si gathi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa..	luambo ndi wa fhasi. - Tshitaela, thounu na redzhisitara zwi shaedza ndunzhendunzhe. -Hu na vhukhakhi ho vhalaho naho ho di vha na u vhalulula na u sedzulusa.	-Ho dala vhukhakhi, naho zwo di vhalululwa na u sedzuluswa zwiutuku.	dalesa vhukhakhi na ndado, nahone a hu vhoneali vhutanzi ha u vhalulula na u sedzulusa.
TSHIVHUMBEO (T) (MARAGA: 5)	<u>4-5</u> -Kubveledzelwe kwo faranaho/ lunzhedze-aho kwa thoho. Vhudodombedzi vhu tokonyaho ha nthesa. - Mitala, dziphara zwo fhatwa lwa vhutali. - Vhulapfu /tshivhalo tsha maipfi zwi elana na ndaela dza thoho.	<u>3½</u> -Mafhungo o bveledzwa nga ndila yo faranaho. Hu na ndunzhendunzhe . - Mitala, dziphara zwi a tevhelelea nahone zwo vangana. - Vhulapfu ho tea.	<u>3</u> -Vhunzhi ha zwidodombedzwa zwo bveledzwa. - Mitala, dziphara zwo fhatwa zwavhudi. - Vhulapfu ho tea.	<u>2½</u> -Dziinwe dza mbuno na zwododombedzwa zwo bveledzwa. - Mitala, dziphara zwo di khakhea huiwe, fhedzi maanea a di sala a tshi pfala. - Vhulapfu ho todou vha ho teaho.	<u>2</u> -Vhunzhi ha dzimbuno dzi hone. - Mitala, dziphara zwo khakhea fhedzi maanea a sala a tsha di pfala. -Vhulapfu ho lapfesa/ pfufhifhalesa.	<u>1½</u> -Zwi re ngomu zwiinwe a zwiho khagala, a zwo ngo farana. - Mitala, dziphara zwi kha vhuimo ha fhasi. - Vhulapfu ho lapfesa/ pfufhifhalesa.	<u>0-1</u> -O liana na thoho. - Mitala, dziphara zwo vhilingana, a zwi tevhelelei. - Vhulapfu ho lapfesa/pfufhifhalesa u fhirisa mpimo.

KHETHEKANYO YA B: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA VHUDAVHIDZANI (30)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80-100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha ntha 70-79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60-69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50-59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40-49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30-39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0-29%
	<u>14½-18</u>	<u>13-14</u>	<u>11-12½</u>	<u>9-10½</u>	<u>7½-8½</u>	<u>5½-7</u>	<u>0-5</u>
ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEO (NVT) (MARAGA: 18)	<p>-Ndivho yo dziaho tshothe ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>-U riwala lwo rombaho/vhibvaho.</p> <p>-U tshimbila kha vhutala hone-hone, hu si na u bva kha thoho ya mafhungo.</p> <p>-Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana tshothe, nahone zwo tandavhudzwa vhukuma, zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho ya mafhungo.</p> <p>-Hu na vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto, zwa mbo bveledza tshibveledzwa tshi si na vhu khakhi na luthihi, tshi kumedzeaho.</p> <p>-Tshivhumbeo ndi tsho teaho lwa tshothe.</p>	<p>-U na ndivho yavhudisa ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>-U riwala lwo rombaho/vhibvaho</p> <p>-U tshimbila kha vhutala hone-hone, hu si na u bva kha thoho ya mafhungo.</p> <p>-Zwi re ngomu na mihumbulo zwo tandavhudzwa zwavhudisa, zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho.</p> <p>-U pulana na /kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho fhatwaho zwavhudi.</p> <p>-O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo nga ndila yone-yone.</p>	<p>-U na ndivho yo dziaho ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>-U riwala – u fara vhutala, nahone u tou polika zwituku kha thoho ya mafhungo.</p> <p>-Hunzhi zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana, zwa tandavhudzwa, nahone zwidodombedzwa zwinzhi zwi tikedza thoho.</p> <p>-U pulana na /kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi kumedzeaho, tshavhudi vhukuma.</p> <p>-O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.</p>	<p>-U na ndivho i fushaho ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>-U riwala – o di bvanyana fhedzi nga u angaredza ha xedzi zwine thoho ya amba lini.</p> <p>-Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana nga ndila i fushaho, zwiwe zwa zwidodombadzwa zwi tikedza thoho.</p> <p>-Vhutanzi ha u pulana na/ kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi fushaho, tshi kumedzeaho.</p> <p>-U shumisa mihumbulo u fushaho a tshi shumisa thodea dzo teaho dza tshivhumbeo tsha tshibveledzwa.</p>	<p>-U na ndivho yo linganelaho ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>Vhutala hawe kha u fhindula mushumo uyu vhu sumba ho sekene.</p> <p>-U riwala – u a xedza vhutala, zwi ambiwaho zwa ita zwi tshi liana huriwe.</p> <p>-Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana lwo linganelaho, zwiwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho.</p> <p>-Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho linganelaho, tsho faranaho nahone tshi kumedzeaho.</p> <p>-U na mihumbulo wo linganelaho wa thodea dza tshivhumbeo tsha tshibveledzwa</p>	<p>-U na ndivho ya fhasi ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>Phindulo yawe kha mushumo uyu i sumbedza hu na u shaedza vhukuma.</p> <p>-U riwala – u xedza vhutala, na zwi ambiwaho huriwe a zwi tsha pfala.</p> <p>-Zwi re ngomu na mihumbulo zwo liana, zwidodombedzwa zwituku zwi tikedzaho thoho.</p> <p>-A zwo ngo lingana kha Luambo lwa Hayani, naho ho di vha na u pulana /kana mvetomveto. Tshibveledzwa a tsho ngo kumedzwa zwavhudi. Thodea dzo teaho dza tshivhumbeo a dzo ngo shumiswa – hu na u shaedza huhulu ha zwithu zwa ndeme.</p>	<p>-A hu na ndivho ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>Phindulo ya mushumo uyu i sumbedza u xedza tshothe vhutala.</p> <p>-U riwala - u liana na thoho, zwi ambiwaho hunzhi a zwi tsha pfala. Zwi re ngomu na mihumbulo a zwi elani, zwidodombedzwa zwitukutuku zwi tikedzaho thoho.</p> <p>-U pulana na /kana mvetomveto a zwi swikeleli/ zwiho/fushi na kathihi.-- Tshibveledzwa itshi a tshi kumedzei.</p> <p>- A ho ngo shumiswa thodea dzo teaho dza tshivhumbeo.</p>

					fhedzi hu na u tahedzwa ha zwithu zwa ndeme.		
	<u>10-12</u>	<u>8½-9½</u>	<u>7½-8</u>	<u>6-7</u>	<u>5-5½</u>	<u>4-4½</u>	<u>0-3½</u>
LUAMBO, TSHITAELE NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 12)	<p>- U shumisa zwivhumbeo zwone-zwone zwa girama,nga ndila yone,nahone zwo fhatwa lwa vhutali vhukuma.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo tea tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele. .</p> <p>-Tshitaela, ndivho na redzhistara zwo tea tshothe-tshothe.</p> <p>-A hu na vhukhaki na vuthihi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho tea.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhudi vhukuma, nahone nga ndila yone.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhistara zwo tea thodea dza mushumo.</p> <p>-Hunzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho tea.</p>	<p>-Mushumo wo fhatwa lwo dziaho, u a vhalea.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhistara hunzhi zwo tea.</p> <p>-Hunzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho tea.</p>	<p>-Mushumo wo fhatwa lu fushaho. Vhukhaki vhu re hone a zwi khakhisi nyelelo ya mafhungo</p> <p>-Ndivho ya maipfi i a fusha zwi tshi kwama ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhistara zwo tea lu fushaho.</p> <p>-Hu na vhukhaki vhu si hunzhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho todou vha vhu teaho.</p>	<p>-Mushumo wo fhatwa lwo tou linganelaho. Hu na vhukhaki ho vhalahonyana.</p> <p>-Ndivho ya maipfi i fhasi nahone a ha tei tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.Tshitaela, redzhistara na thouni zwo tsa.</p> <p>-Hu na vhukhaki ho vhalaho nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho lapfesa/ pfufhifhalesa.</p>	<p>-Mushumo wo fhatwa lwa fhasi nahone zwi a konda u tevhelelea.</p> <p>-Ndivho ya maipfi i toda u lulamiswa nahone a i tei ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhistara a zwo ngo tea.</p> <p>-Ho dala vhukhaki naho ho di vha na u vhalulula na u sedzulusa.</p> <p>-Zwo lapfesa/ pfufhifhalesa.</p>	<p>-Mushumo wo fhatwa lwa fhasi nahone zwi konda vhukuma u tevhelelea.</p> <p>-Ndivho ya maipfi i toda ndulamiso zwi hone nahone a i tei ndivho.</p> <p>-Tshitaela, ndivho na vha tangedzaho mafhungo a zwi anani /tshimbilelani na thoho ya mafhungo.</p> <p>-Ho dalesa vhukhaki na ndado nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu – Zwo lapfesa/pfufhifhales -a u fhirisa mpimo.</p>

KHETHEKANYO YA C: RUBRIKI YA U TOLA/MAKA ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI (20)

KHOUDU	Khoudu 7: Vhuswikeleli ha nthesa 80–100%	Khoudu 6: Vhuswikeleli ha ntha 70–79%	Khoudu 5: Vhuswikeleli ho dziaho 60–69%	Khoudu 4: Vhuswikeleli vhu fushaho 50–59%	Khoudu 3: Vhuswikeleli ho linganelaho 40–49%	Khoudu 2: Vhuswikeleli ha fhasi 30–39%	Khoudu 1: U sa swikelela 0–29%
	<u>10–12</u>	<u>8½–9½</u>	<u>7½–8</u>	<u>6–7</u>	<u>5–5½</u>	<u>4–4½</u>	<u>0–3½</u>
ZWI RE NGOMU, VHUPULANI NA TSHIVHUMBEO (NVT) (MARAGA: 12)	<p>-Ndivho yo dziaho tshothe ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>-U tana vhudzivha ho angalalaho vhukuma ha vhutsila ha u riwala.</p> <p>-Vhuniwali ho rombahodziaho – mugudi u fara vhutala hone-hone, ha liani na thoho.</p> <p>-Zwi re ngomu na mihumbulo yawe zwo farana tshothe, zwo tandavhudzwa lwa nthesa, nahone zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho.</p> <p>-Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tshi si na vkhakhi na luthihi, nahone tshi kumedzeaho.</p> <p>-O bveledza/tana tshivhumbeo tsha mathakheni vhukuma.</p>	<p>-Ndivho yavhudisa ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>-U tana vhudzivha ho angalalaho ha vhutsila ha u riwala.</p> <p>-Vhuniwali ho rombahodziaho – mugudi u fara vhutala hone, ha liani na thoho ya mafhungo.</p> <p>-Zwi re ngomu na mihumbulo yawe zwo farana, zwa tandavhudzwa zwavhudisa, nahone zwidodombedzwa zwothe zwi tikedza thoho.</p> <p>-Vhutanzi ha u pulana na/kana mvetomveto zwo bveledza tshibveledzwa tsho fhatwaho zwavhudi, tshi kumedzeaho.</p> <p>-O shumisa milayo ya tshivhumbeo yo teaho nga ndila yavhudi vhukuma.</p>	<p>-Ndivho yo dziaho ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>-U tana vhudzivha zwaho kha nyimele dzo tandavhuwaho dza u riwala mishumo/zwibveledzwa.</p> <p>-U riwala – mugudi u fara vhutala hone, hu na u liana/xelana zwituku na thoho.</p> <p>-Hunzhi zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana, zwa tandavhudzwa, na zwidodombedzwa zwinzhi zwi tikedza thoho.</p> <p>-Hu na vhutanzi ha u pulana na u sedzulusa zwo bveledzaho tshibveledzwa tshi kumedzeaho,</p> <p>-O shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.</p>	<p>-Ndivho i fushaho ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>-U tana zwiinwe zwa vhudzivha kha nyimele dzo tandavhuwaho dza u riwala mishumo/zwibveledzwa.</p> <p>-U riwala – mugudi u a xedza vhutala fhedzi zwa si khakhise thalutshedzo nga u angaredza.</p> <p>-Zwi re ngomu kha tshibveledzwa na mihumbulo zwo farana lu fushaho, zwiinwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho.</p> <p>-Vhutanzi ha u pulana na sedzulusa zwo bveledza tshibveledzwa tshi fushaho, tshi kumedzeaho.</p> <p>-O shumisa mihumbulo u fushaho wa thodea dza tshivhumbeo.</p>	<p>-Ndivho yo linganelaho ya thodea dza tshibveledzwa. – Phindulo i shaedza vhutala.</p> <p>- U sumbedeza ndivho thukhu kha nyimele dzo tandavhuwaho dza vhuinwali.</p> <p>-U riwala – mugudi u liana na thoho, thalutshedzo ya polika huiwe.</p> <p>-Zwi re ngomu na mihumbulo zwo farana lwo linganelaho, zwinwe zwa zwidodombedzwa zwi tikedza thoho.</p> <p>-Vhutanzi ha u pulana na u sedzulusa zwo bveledza tshibveledzwa tsho linganelaho, tshi kumedzeaho.</p> <p>- U na mihumbulo wo linganelaho wa thodea dza tshivhumbeo – hu</p>	<p>-Ndivho ya fhasi ya thodea dza tshibvumbwedzwa.</p> <p>Phindulo kha mushumo uyu i sumbedza vhutala vhusekene.</p> <p>-U sumbedza ndivho i shaedzaho kha nyimele dzo tandavhuwaho dza vhuinwali.</p> <p>-U riwala – mugudi u liana na thoho, huiwe thalutshedzo ya polika.</p> <p>-Zwi re ngomu na mihumbulo zwa tshibveledzwa a zwo ngo tou farana, zwidodombedzwa zwituku zwi tikedzaho thoho.</p> <p>-A zwi tei Luambo lwa Hayani, naho ho pulaniwa na/ kana mvetomveto. Tshibveledzwa a tsho ngo kumedzwa zwavhudi.</p> <p>- Ho ngo shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.</p>	<p>-A hu na ndivho ya thodea dza tshibveledzwa.</p> <p>-U shaedza ndivho kha nyimele dzo tandavhuwaho dza vhuinwali.</p> <p>-U riwala – mugudi u liana na thoho, thalutshedzo hunzhi i a xela.</p> <p>-Zwi re ngomu na mihumbulo zwa tshibveledzwa a zwi yelani, zwidodombedzwa zwitukutuku zwi tikedzaho thoho.</p> <p>-U pulana/ mvetomveto a zwi fushi.</p> <p>Tshibveledzwa a tshi kumedzei/fushi.</p> <p>-Ho ngo shumisa milayo yo teaho ya tshivhumbeo.</p>

Vhune ha khandiso ho vhaledzwa

Iyani kha siatari li tevhelaho

					na huiwe u shaedza.		
	<u>6½-8</u>	<u>6</u>	<u>5½</u>	<u>4-4½</u>	<u>3½</u>	<u>2½-3</u>	<u>0-2</u>
LUAMBO, TSHITAILA NA U SEDZULUSA (LTS) (MARAGA: 8)	<p>-U shumisa zwivhumbeo zwone-zwone zwa luambo kha u niwala tshibveledzwa , nahone zwo fhatwa nga vhutsila vhuhulwane vhukuma</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo tea tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaila, thouni na redzhistara zwo tea tshothe.</p> <p>-Tshibveledzwa a tshi na vhukhaki nga murahu ha u pulana na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho tea.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhudi vhukuma nahone nga ndila yone-yone.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo tea vhukuma ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhistara zwo tea ndeme na thodea dza mushumo.</p> <p>-Tshibveledzwa hunzhi a hu na vhukhaki nga murahu ha u pulana na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho tea.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa zwavhudi , nahone tshi a vhalea.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo tea ndivho , vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaila, thouni na redzhistara hunzhi zwo tea.</p> <p>-Tshibveledzwa a tshi na vhukhaki hunzhi nga murahu ha u vhalulula na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho tea.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa lu fushaho. Vhukhaki vhu re hone a vhu khakhisi nyelelo ya mafhungo.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo tea ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhistara zwi a di fusha.</p> <p>-Tshibveledzwa tshi di vha na vhukhaki vhu si hunzhi nga murahu ha u pulana na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu ho todou vha ho teaho.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa lwo linganelaho. Hu na vhukhaki ho vhalaho.</p> <p>-Ndivho ya maipfi yo shaedza nahone a i tei tshothe ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhistara zwo tsela fhasi.</p> <p>-Tshibveledzwa tsho faredza vhukhaki ho vhalaho nga murahu ha u pulana na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu – zwo lapfesa/ pfufhifhalesa.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa nga ndila i shaedzaho/ ya fhasi, nahone i a konda u tevhelelea.</p> <p>-Ndivho ya maipfi i toda huiwe u lulamiswa, nahone a i tei ndivho, vha tangedzaho mafhungo na nyimele.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhistara a zwo ngo tea.</p> <p>-Tshibveledzwa tsho dala vhukhaki, naho ho divha na u pulana /sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu – zwo lapfesa/ pfufhifhalesa.</p>	<p>-Tshibveledzwa tsho fhatwa nga ndila ya fhasi/i shaedzaho vhukuma, nahone zwi tou konda tshothe u tevhelelea.</p> <p>-Ndivho ya maipfi i toda u lulamiswa ho angalalaho vhukuma nahone a zwo ngo tea ndivho na khathihi.</p> <p>-Tshitaela, thouni na redzhistara a zwi tshimbilelani na thoho.</p> <p>-Tshibveledzwa tsho dala vhukhaki hunzhi, na ndado i re khagala nga murahu ha u pulana na u sedzulusa.</p> <p>-Vhulapfu – zwo lapfesa/ pfufhifhalesa</p>

KHETHEKANYO YA A: MAANE

1.		
1.1 Tshimima tshila tsho vha dzhatsha li sa athu u vhone.		Nganetshelo Mbuletshedzo U vhuisa muhumbulo U tala khani
1.2 Sibadela - hone hune ra tshila hone. Ndi ngoho? (Ni nga ima na, kana na hanedzana na muhumbulo uyu).		U tala khani Mbuletshedzo Nganetshelo U vhuisa muhumbulo
1.3 Mishumoni kha hu sedzwe ndalukanyo na tshenzhemo, hu si muthu, uri tshumelo i ye vhathuni.		U tala khani Nganetshelo Tsenguluso
1.4 Mvula - ra shaya ra lila, ra wana ra lila.		Diskhesivi U vhuisa muhumbulo
1.5 Zwi toda vhuṭali ha Salomo u lwa na vhushai kha lino.		Tsenguluso Nganetshelo Diskhesivi U vhuisa muhumbulo
1.6 Nwalani maane a ne a thoma nga maipfi haya: 'Ndo ri ndi tshi tou phamu vothi, maṭo a ri vhone...'		Nganetshelo Mbuletshedzo Diskhesivi
1.7.1 Zwifanyiso	Mulingiwa a nga amba nga: <ul style="list-style-type: none"> • Nngwe dzine a khou vhone • Ntsa • Vhutshilo ha zwipuka, nz. 	Nganetshelo Mbuletshedzo U vhuisa muhumbulo Diskhesivi
1.7.2 Zwifanyiso	Mulingiwa a nga amba nga: <ul style="list-style-type: none"> • Vhathu vha bambelaho bitshini. • Vhathu vha kha holodei. • Vhudimvumvusi, nz. 	Nganetshelo Mbuletshedzo Diskhesivi U vhuisa muhumbulo

KHA LUSHAKA LUṆWE NA LUṆWE LWA MAANE LWE MUGUDI A LU NANGA KHA HU DZHIWE NZHELE ZWI TEVHELHO:

NGANETSHELO

- Mafhungo a tea u vha a kha tshifhinga tsho fhelaho.
- Mvulatswinga i fanela u kokodza dzangalelo la muvhali.
- Mafhungo a tea u vha na mudzedze wo khwathaho.
- Zwi re ngomu zwi tea u takadza/kunga muvhali.
- Phara ya magumo i tea u vhewa nga ndila i songo dowealeho lune ya takadza.

MBULETSHEDZO

- Muṇwali u tea u sika tshifanyiso nga maipfi.
- Maipfi na kuambele zwi nangiwa nga nzhele u itela u swikelela ndivho yo lavhelelwaho.
- Figara dza muambo dzi nga shumiswa nga ṇḁila ya mvelo.

U ṬATA KHANI

- Muṇwali u thoma maanea nga u bvisela khagala kuvhonele kwa ṭhoho ene muṇe e na thikhedzo khulwane.
- Muṇwali u tea u ḁiimelela na u tikedza muhumbulo wawe o khwaṭha.
- Hu shumiswa luambo lu re na u nyanyula, honeha lu si lwa vuhali.
- Magumo kha vhe a tendiseaho, a sumbedze kuvhonele kwa muṇwali.

MAANEA A DISIKHESIVI/ U ṬATA HO LINGANYISWAHO

- Muṇwali u fanela u pfesesa na u kona u sumbedza masia oṭhe a fhungo ḁo kumedzwaho nga ṇḁila ya u sa dzhia sia, nahone e na ṇḁivho ya mafhungo.
- U ṇwala hu fanela u vha havhudi, ho humbuliwaho zwavhudi nahone hu sa dzhii sia, hu fanela u vha na mafhungo o fholaho, u humbulwa na u tikedzwa zwavhudi.
- Thounu i tea u vha i songo nyanyuwaho nahone i tshi tendisea hu si na u ḁihudza.
- Muṇwali a nga ṇea tsumbo ya kuvhonele kwawe magumoni a maanea awe, fhedzi hezwi zwi fanela u itwa kha magumo fhedzi.

MAANEA A U VHUISA MUHUMBULO

- Maanea a khumbulo a dzhia sia.
- Vhudipfi na u nyanyuwa zwi tamba tshipida tshihulwane.
- Tshipida tshi vhonehalaho tsha maanea tshi nga vha tsha u ṭalisa. Ṭhaluso idzi dzi fanela u vha khagala nahone dza livhiswa kha u sikulula mihumbulo kana vhudipfi ha muṇwali kha muvhali.
- Mihumbulo/ngelekanyo/vhudipfi zwine zwa bviswa zwi tea u dzumbulula u fulufhedezea na u dzhenelela ha ene muṇe.

MAANEA A TSEDZULUSO

- Hu na thodea ya u pfesesa thoho zwavhudi.
- Thodisiso yavhudi ndi ya ndeme sa izwi mafhungo a tshi tea u tikedzwa nga mbuno.
- Ngauri muvhali a nga vha a si na u pfesesa ho khetheaho ha thoho, muniwali u fanela u bvisela khagala maipfi ane a nga vha a songo dowealea.
- Mihumbulo i fanela u dzudzanywa nga ndila ine ya pfala nahone ya bvisa muvhali kha zwi sa dihiwi ya mu isa kha zwi divheaho.
- Maanea a tsenguluso a anzela u niwalwa kha tshifhinga tsha zwino.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A:

50

**KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA
VHUDAVHIDZANI****2.1 VHURIFHI HA TSHISHAKA**

Tshivhumbeo:

- Diresi nthihi: - ya muniwali i re kha tshanda tshaula ine ya vhiniwa nga datumu
- Theshano
- Mutumbu
- Nyonesano
- Magumo/mupendelo/phendelo
- Hu sedzwa-vho na kushumisele kwa luambo (Thounu na redzhisitara).

KANA**2.2 NGANEAVHUTSHILO YA MUFU**

Tshivhumbeo:

- Thoho
- Mvulatswinga: Zwidodombedzwa zwa mabebo na u lovha.
- Mutumbu: Zwidodombedzwa zwa pfunzo, u shela mulenzhe kha zwi kwamaho mvelaphanda na lushaka, zwiwe-vho zwe mufu a swikelela a tshi kha di tshila, muta wa mufu, mufarisi, vhana na vhabebi vho salaho.
- Phendelo/tshikhodo.
- Hu sedzwa-vho thounu na redzhisitara zwi ananaho na nyimele.

KANA

2.3 INTHAVIYU

Tshivhumbeo:

- Thoho.
- Muvhudzisi: ndi a vhudzisaho dzimbudziso. Nahone mbudziso dzenedzo dzi songo vha dzo lapfesaho. Mbudziso dzi livhane na tshikhala tshe tsha andadzwa.
- Muvhudziswa/mufhinduli: U fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Zwine a fhindula zwi fanela u vha zwo livhana na mbudziso yeneyo.
- Tshikhala tsha mbudziso dzi bvaho kha muvhudziswa.
- U livhuwa na u onesana.

KANA**2.4 MEMORANDAMU**

Tshivhumbeo:

- Thoho
- Vhubvo
- Vhuyo
- Duvha
- Fhungo
- Zwiitisi
- Tsiangane na thuthuwedzo
- Themendelo
- Tsaino
- Duvha
- Thounu na redzhisitara zwi ananaho na nyimele.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 30

**KHETHEKANYO YA C: ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI
ZWA VHUDAVHIDZANI/ZWA TSUMBEDZI/ZWA
MAFHUNGO**

3.1 PHOSITARA

Tshivhumbeo:

- Thoho.
- I fanela u nwalwa nga ndila i kungaho.
- I nga vha na tshifanyiso kana i si vhe natsho.
- A yo ngo tea u lapfa; i tea u pfufhifhadzwa nga zwiga zwi re na ndeme fhedzi.
- Milayo ya AIDA yo londiwa.

KANA

3.2 DAYARI

Tshivhumbeo:

- Thoho
- Tshifhinga
- Duvha
- Nwedzi
- Nwaha
- Zwiitei.

KANA

3.3 NDAELA

Tshivhumbeo:

- Thoho.
- Fhethu: Dzina la muvhundu/lokhishi
- Kushumisele: - Tshifhinga tsha u vula na u vala madi.
- Kuvalele kwa bommbi musi wo no shumisa madi.
- Tshikalo tsha dzilithara dza madi dzine dza tea u shumiswa.
- Zwine madi a tea u shuma zwone.
- U sa sheledza lounu ngao.
- U sa tanzwa goloi ngao.
- U lugisa phaiphi na laini dzi bvudaho.
- U vhiga u tsiwa ha laini dza thephe, nz.

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 20
MARAGAGUTE: 100